

საქართველოში ბიზნესის კონკურენტუნარიანობის ბანამსაზღვრელი ძირითადი ფაქტორები

ირინა ბენია — სტუ-ს დოქტორანტი
რიკა ბენ იაკოვ — სტუ-ს დოქტორანტი

რეზიუმე

რამდენადაც საქართველოს ეკონომიკის მომავალზე დიდადაა დამოკიდებული მძიმე ეკონომიკური, სოციალური და სხვა ტიპის პრობლემების გადაწყვეტა, კონკურენტუნარიანობის მიღწევა მისთვის მეტად მნიშვნელოვანია. იმისათვის, რომ საქართველოს ეკონომიკამ შეძლოს სწრაფი წინსვლა, აუცილებელია მისი ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის განვითარება. ეროვნული მთავრობა, კერძო ბიზნესი, შესაძლებლობები, მოთხოვნა და კონკურენცია ქმნიან ერთიან ინტეგრირებულ სტრუქტურას, რომელიც მოქმედებს სახელმწიფოებრივი ინტერესების შესაბამისად. რეგიონები და არა ქვეყნები წარმართავენ მსოფლიო ეკონომიკას. იმისათვის, რომ ქვეყანა გაუმკლავდეს ეკონომიკურ სირთულეებს და ამ გზაზე წარმატებებს მიაღწიოს, დიდად არის დამოკიდებული, თუ რამდენად შეძლებს იგი ინოვაციური მიდგომების დანერგას და კონკურენტუნარიანობის გაზრდას.

The main determinants of the business competitiveness in Georgia

Irina Benia
Rivka Ben Yaakov

Summary

To achieve competitive advantage is the main goal of our country as for Georgia's future economy it's very important to solve hard economic, social and the other type of problems. Our country's fast economic development needs hard sustainability. National government, private business, opportunities, demand and competitiveness make united integrated structure, which operates in accordance to the governmental interests. Regions and not the countries lead the world economy. Georgia's ability to resist economic obstacles and maintain success on this way is depended on the implementation of novation and strengthening of the competitiveness level.

საკვანძო სიტყვები: გლობალიზაცია, ბიზნესი, ინოვაცია, კონკურენტუნარიანობა, ეროვნული ეკონომიკა, გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსი.

გასული საუკუნის ბოლო წლებიდან დღემდე მსოფლიო ეკონომიკა გლობალიზაციის ნიშნის ქვეშ მიმდინარეობს. ეს პროცესი, მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს და, შესაბამისად, ამარტივებს რესურსებისა და საქონლის მოძრაობას, რაც ეროვნული ეკონომიკების წინაშე სახავს ახალ ამოცანებს — აწარმოონ ისეთი ხარისხისა და ფასის საქონელი, რომლითაც შეძლებენ კონკურენტულ ბრძოლაში წარმატების მიღწევას.

ჰარვარდის ბიზნეს სკოლის პროფესორის მაიკლ პორტერის აზრით, ამა თუ იმ ქვეყნის ეკონომიკური კონკურენტუნარიანობის ამოსავალი წერტილია კომპანიების კონკურენტუნარიანობა, ისეთი ფირმების არსებობა, რომელთაც მინიმალური დანახარჯებით მაღალხარისხიანი და მაღალტექნოლოგიური პროდუქციის წარმოების უნარი აქვთ.

კონკურენტუნარიანი ფირმების არსებობა გამოიწვევს კონკურენტუნარიანი დარგების ფორმირებას, რაც განაპირობებს ქვეყნის კონკურენტულ უპირატესობას საერთაშორისო ბაზარზე.

თუ რა იგულისხმება ეროვნული ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ქვეშ, მაიკლ პორტერი ამას შემდეგნაირად აყალიბებს:

1. ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის მაღალი, საშუალოვადიან პერიოდში სტაბილური ტემპების მიღწევის უნარი;
2. წარმოების ფაქტორთა მწარმოებლურობა;
3. ქვეყანაში წარმოებული საქონლის და შესაბამისად მწარმოებლების უნარი კონკურენცია გაუწიონ სხვა ქვეყნებში წარმოებულ ანალოგებს მსოფლიოს სხვადასხვა (მათ შორის შიდა) ბაზრებზე.¹

პორტერის აღმასის მოდელი „Diamond Model“-ის თანახმად გლობალურ პირობებში კონკურენტული უპირატესობა დამოკიდებულია კერძო ბიზნესის წარმატებულ საქმიანობაზე.

ეროვნული მთავრობა, კერძო ბიზნესი, შესაძლებლობები, მოთხოვნა და კონკურენცია ქმნიან ერთიან ინტეგრირებულ სტრუქტურას, რომელიც მოქმედებს სახელმწიფოებრივი ინ-

¹ Porter, M., On Competition, Harvard Business School Press; (1998).

ტერესების შესაბამისად. რეგიონები და არა ქვეყნები წარმართავენ მსოფლიო ეკონომიკას.

პორტერის ალმასის მოდელში სახელმწიფო კატალიზატორის როლს თამაშობს, მისი უპირველესი ფუნქციაა შექმნას ჯანსაღი კონკურენტუნარიანი გარემო, კანონმდებლობა და ინფრასტრუქტურა.

ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკური გარემოს მდგომარეობაზე მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული მძიმე ეკონომიკური და სოციალური პრობლემების გადაწყვეტა. საქართველოსთვის კონკურენტუნარიანობის მიღწევა განმსაზღვრელია. იმისათვის, რომ საქართველოს ეკონომიკამ შეძლოს სწრაფი წინსვლა, აუცილებელია მისი ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება.

ქვეყნებს შორის გლობალური კონკურენტუნარიანობის საკითხზე მუშაობს შვეიცარიული ორგანიზაცია მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმი (WEF), ის 2005 წლიდან აქვეყნებს გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსს. კვლევა კონკურენტუნარიანობას განმარტავს, როგორც იმ ინსტიტუტების, პოლიტიკისა და იმ ფაქტორთა ერთობლიობას, რომლებიც ქვეყნის პროდუქტიულობის დონეს განსაზღვრავს. როდუქტიულობის დონე ეკონომიკაში ჩადებული ინვესტიციებიდან მიღებული მოგების დონეს განაპირობებს, რაც ეკონომიკური ზრდის მამოძრავებელია. ამდენად, კონკურენტუ-

ნარიანად ითვლება ის ეკონომიკა, რომელიც დროთა განმავლობაში სწრაფად იზრდება.

2014-2015 წლის გლობალური კონკურენტუნარიანობის ანგარიშში შესწავლილია 144 ქვეყანა. თითოეული ქვეყანა შეფასდა 119 კრიტერიუმით, აქედან, 33 კრიტერიუმის (მთავრობის ვალი, ბიუჯეტის დეფიციტი, ინფლაცია, გადასახადების დონე, ექსპორტი, სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობა, მოსწავლეთა და სტუდენტთა რაოდენობა) მონაცემთა წყარო არის ქვეყნის ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემები, ხოლო დანარჩენი კრიტერიუმებისთვის (საკუთრების უფლებები, პოლიტიკისებისადმი ნდობა, სასამართლოს დამოუკიდებლობა, პოლიტიკის გამჭვირვალობა, კრიმინალი, მედიცინისა და განათლების დონე, ინფრასტრუქტურის ხარისხი) ინფორმაციის წყარო არის მცირე, საშუალო და დიდ სანარმოთა პირდაპირი გამოკითხვა, რომელსაც მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმი ახორციელებს. გამოკითხვა კონფიდენციალურია, კომპანიების პასუხების ხილვა შეუძლია მხოლოდ შვეიცარიის მხარეს. საქართველოდან კვლევაში მონაწილეობას იღებს 200-მდე ფირმა, რომლებიც შემთხვევითობის პრინციპით შეირჩევა ყოველ წელს. აქედან გამომდინარე, აღნიშნული კვლევა ბიზნეს გარემოს მიმართ მენარმეთა დამოკიდებულებას, აღქმას უფრო ეყრდნობა, ვიდრე ოფიციალურ სტატისტიკურ ინფორმაციას.

საქართველოს პოზიცია კრიტერიუმების მიხედვით

კრიტერიუმები ჯგუფების მიხედვით	პოზიცია მსოფლიოში	ქულა (მაქსიმუმი 7)
საბაზისო მოთხოვნები	48	4.9
ინსტიტუტები	48	4.2
ინფრასტრუქტურა	59	4.3
მკერეკონომიკური გარემო	48	5.1
ჯანმრთელობა და დაწყებითი განათლება	63	5.8
ეფექტიანობის მასტიმულირებელი	79	3.9
უმაღლესი განათლება და ტრენინგები	92	3.9
საქონლის ბაზრის ეფექტიანობა	60	4.4
შრომის ბაზრის ეფექტიანობა	41	4.5
ფინანსური ბაზრის განვითარება	76	3.9
ტექნოლოგიური მზადყოფნა	67	3.8
ბაზრის ზომა	103	3.0
ინოვაციები და სოფისტიკაციის ფაქტორები	118	3.1
ბიზნესის სოფისტიკაცია	113	3.5
ინოვაციები	121	2.7

მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის 2014-2015 წლის „გლობალური კონკურენტუნარიანობის“ ანგარიშის მიხედვით, საქართველომ

პოზიცია გაიუმჯობესა და 72-ე ადგილიდან 69-ე ადგილზე გადაინაცვლა. 2012-2013 წლის

ანგარიშის მიხედვით, ამ რეიტინგში საქართველო 77-ე ადგილზე იყო.

2014-2015 წლის რეიტინგით, ძირითადი მოთხოვნების მიხედვით საქართველო 48-ე პოზიციაზეა (წინა წლებში 64-ე და 57-ე ადგილი), ეფექტურობის მასტიმულირებელი ფაქტორის მიხედვით კი 79-ეზე (წინა წლებში 87-ე და 86-ე ადგილი). გაუმჯობესებულია ინოვაციურ ფაქტორთა მაჩვენებელიც და ქვეყანას 118-ე ადგილი აქვს მიკუთვნებული (წინა წლებში 120-ე და 122-ე ადგილზე). როგორც ვხედავთ, ბოლო ორი წლის მანძილზე რეიტინგის განმსაზღვრელი ყველა ძირითადი მაჩვენებელი გაუმჯობესებულია.

ბოლო ორი წლის განმავლობაში, ანგარიშების მიხედვით, ყველაზე მეტი გაუმჯობესება მაკროეკონომიკური სტაბილურობის მაჩვენებელზე მოდის. საქართველომ რეიტინგში 88-ე ადგილიდან (2012-2013) 48-ე (2014-2015) ადგილზე გადაინაცვლა. აგრეთვე გაუმჯობესდა პროდუქციის ბაზრის ეფექტიანობის მაჩვენებელიც, შესაბამისად ქვეყანამ 82-დან მე-60 ადგილზე გადაინაცვლა, ხოლო, ფინანსური ბაზრის განვითარების მხრივ 93-დან 76-ე ადგილზე გადავიდა.

ბოლო ორი წლის განმავლობაში განსაკუთრებული გაუარესება არც ერთ მაჩვენებელზე არ შეიმჩნევა. პრობლემურად რჩება ინოვაცია, ბიზნესის განვითარება (118-ე, 122-ე ადგილი) და ბაზრის ზომა (99-ე, 103-ე ადგილები).

რაც შეეხება ხელისშემშლელ ფაქტორებს, დღეისათვის საქართველოში შეიძლება დავასახელოთ შემდეგი:

1. მოსახლეობის ცხოვრების დაბალი დონე და შესაბამისად დაბალი მსყიდველობითუნარიანობა;
2. განათლებისა და მეცნიერების დაბალი დონე;
3. დაზოგვის დაბალი ნორმა და შესაბამისად შიდა ინვესტიციების დაბალი დონე;
4. კრედიტებზე მაღალი საპროცენტო განაკვეთი და არასათარიფო ბარიერების არსებობა;
5. წარმოებული პროდუქციის მაღალი ენერგოტევადობა და დამოუკიდებლობის მიღების შემდეგ მაღალი ფასი ენერგომატარებლებზე;
6. დაბალი ტექნოლოგიური დონე;
7. წარმოებული პროდუქციის დაბალი ხარისხი;
8. მოძველებული მონეობილობა-დანადგარები;

9. იაფი, მაგრამ დღეისათვის ხშირ შემთხვევაში დაბალი კვალიფიკაციის მუშახელი;

10. მონოკულტურული, ყოფილ საბჭოთა ბაზარზე ორიენტირებული სოფლის მეურნეობა;

11. რესურსული დამოკიდებულება;

12. სუსტი ინფრასტრუქტურა და ა.შ.

მიუხედავად ბოლო წლების მიღწევებისა, მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის რეიტინგის თანახმად, ეროვნული ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის მიხედვით, საქართველო ჯერ მხოლოდ 90-ე ადგილზეა.¹

ამრიგად, თუ შევაჯამებთ მიღებულ შედეგებს, მივიღებთ შემდეგ სურათს:

უპირატესობები: საქართველო შედარებით კონკურენტუნარიანია ინსტიტუტების განვითარებით, ინფრასტრუქტურით, შრომის ბაზრის ეფექტიანობით, დაბალი გადასახადებითა და რეგულაციებით, სავალუტო კონტროლის არარსებობით, დაბალი კრიმინალით, ბიზნესის დანყებისა და წარმოებისთვის ბიუროკრატიული პროცედურების ნაკლებობით.

პრობლემები: საკუთრების უფლებების დაცვაში, ინოვაციებში, საშუალო და უმაღლეს განათლებაში, მეცნიერებასა და კვლევების წარმოებაში, კონკურენციის დონეში შიდა ბაზარზე, ფინანსებისადმი ხელმისაწვდომობაში, პროფესიონალ სამუშაო ძალაში, პოლიტიკოსებისადმი საზოგადოების ნდობასა და პოლიტიკის არასტაბილურობაში.

პატარა ქვეყნისთვის შემზღუდველი ერთადერთი კრიტერიუმი, რასაც ინდექსი მოიცავს, არის ბაზრის ზომა, რომლის მიხედვითაც საქართველოს 103-ე ადგილი უჭირავს. თუმცა აღნიშნული კრიტერიუმის გავლენა ქვეყნის ჯამობრივ მაჩვენებელზე დაახლოებით 5%-ის ფარგლებშია. იმავე მაჩვენებლით სინგაპური 31-ე პოზიციაზეა, მაგრამ მსოფლიოში პირველი ადგილი უჭირავს პოლიტიკოსებისადმი საზოგადოების ნდობისა და მთავრობის პოლიტიკის გამჭვირვალობის მიხედვით, ინფლაციის დაბალი დონით, საჰაერო ტრანსპორტის ხარისხით, დანყებითი განათლების დონით, მათემატიკური და სამეცნიერო განათლებით, საბაჟო პროცედურების სიმარტივით. მსოფლიოში მეორე ადგილი უჭირავს საკუთრების უფლებების დაცვით, ინვესტიორების დაცვით, ტალანტის მოზიდვით, საპორტო

¹ The Global Competitiveness Report 2009-2010 © 2009 World Economic Forum;

ინფრასტრუქტურითა და ექსპორტის ეკონომიკის მიმართ სიდიდით.

გლობალური კონკურენტუნარიანობის ანგარიში როგორც წარმატებების, ასევე წარუმატებლობების ყველაზე კომპლექსურ სურათს იძლევა და მისი გაანალიზება დაეხმარება ჩვენს პოლიტიკოსებს იმის დანახვაში, თუ რა პრობლემების წინაშე დგას ქართული კომპანიები და რა მდგომარეობაა ამ მხრივ სხვა ქვეყნებში. ყურადსაღებია ის ფაქტიც, რომ მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმი, ავტორიტეტული ორგანიზაციაა და მის მიერ გამოქვეყნებული შედეგები გასათვალისწინებელია არა მხოლოდ ქართველი, არამედ მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის პოლიტიკოსებისა და ინვესტორების მიერ.

ამრიგად, იმისათვის რომ ქვეყანა გაუმკლავდეს ეკონომიკურ სირთულეებს და ამ გზაზე წარმატებებს მიაღწიოს, დიდად არის დამოკიდებული, თუ რამდენად შეძლებს იგი

ინოვაციური მიდგომების დანერგას და კონკურენტუნარიანობის გაზრდას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ნოდარ ხადური, საქართველოს ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ანალიზი და პერსპექტივები, 2010 წლის 8 ივლისი.
2. ბესო ნამჩავაძე |Forbes Georgia| ნოე, 14, 2014 საქართველოს ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობა.
3. The Global Competitiveness Report 2009-2010 © 2009 World Economic Forum.
4. Porter, M., On Competition, Harvard Business School Press; (1998).
5. <http://forbes.ge/news/453/saqarTvelos-ekonomikis-konkurentunarianoba>
6. <http://factcheck.ge/article/chveni-konkurentunarianoba-umჯობესდება>